

УДК 343.12(477)
DOI <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2020-3.5>

Костицький В.В.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії права та держави
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0003-1692-9810

Кулянда М.І.,
суддя
Чернівецького апеляційного суду
ORCID: 0000-0001-5624-5726

СОЦІОЛОГО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

SOCIO-LEGAL CONTENT OF COURT PROCEEDINGS IN THE COURT OF APPEAL

У статті розглянуто інститут апеляційного провадження у соціолого-правовому контексті. Автори виходять із того, що ухвалюване в апеляційній інстанції судове рішення має не тільки приписи законів, але й відображення суспільної оцінки злочину, морального обличчя судді, врахування громадської думки та інші складові частини соціологічного підходу до розгляду проблем реалізації права. В аспекті забезпечення права на апеляційний перегляд справи, передбаченого пунктом 8 частини другої статті 129 Конституції України, право на апеляційний перегляд справи судом слід розуміти як гарантоване особі право на перегляд її справи загалом судом апеляційної інстанції, тобто це право не охоплює прийняття судом проміжних процесуальних рішень, якими не вирішується судова справа по суті. Зазначений конституційний припис надає право законодавцеві або передбачити можливість апеляційного оскарження будь-якого рішення, що його ухвалює суд під час розгляду справи, але не вирішує її по суті, або встановити обмеження чи заборону на оскарження в апеляційному порядку окремих процесуальних судових рішень, якими справа не вирішується по суті. Застосувавши у статті 309 КПК України конструкцію вичерпного переліку видів ухвал слідчого судді, що можуть бути оскаржені в апеляційному провадженні, законодавець вдався саме до обмежувального підходу в конструюванні відповідного кримінально-процесуального інституту. Зроблено припущення щодо відмови законодавця в майбутньому від обмежувального підходу та утвердження універсалізації інституту оскарження в апеляційному порядку всіх, а не лише деяких судових ухвал, постановлених на етапі досудового розслідування. На думку автора, ймовірність такого законодавчого кроку не можна виключати, особливо з огляду на законодавчу корекцію протягом останніх років статті 309 КПК, у якій предмет апеляційного оскарження (перелік видів судових ухвал) щоразу зазнає дедалі більшого розширення.

Ключові слова: *апеляційне провадження, суд апеляційної інстанції, досудове розслідування, ухвали слідчого судді, оскарження ухвал, проміжні процесуальні рішення, Конституційний Суд України, правові позиції.*

In the article, through the prism of the legal positions of the Criminal Procedure Code of Ukraine (CPC of Ukraine), the institute of appellate proceedings in cases of appealing the decisions of the investigating judge is considered. It is concluded that in terms of ensuring the right to appellate review of the case provided for in paragraph 8 of the second part of Article 129 of the Constitution of Ukraine, this right to appellate review of her case by the court should be understood as a guaranteed does not cover the adoption by the court of intermediate procedural decisions, which do not resolve the case on the merits. This constitutional provision gives the legislator the right: either to provide for the possibility of appeal against any decision made by the court during the consideration of the case, but does not decide it on the merits, or to establish restrictions or prohibitions on appeal of certain procedural court decisions the case is not resolved on the merits. Applying in Article 309 of the Criminal Procedure Code of Ukraine the construction of an exhaustive list of types of decisions of the investigating judge that can be appealed in the appellate proceedings, the legislator resorted to a restrictive approach in the construction of the relevant criminal procedure institution. Assumptions have been made about the legislator's future waiver of the restrictive approach and the approval of the universalization of the institution of appeal on appeal of all, not just some, court rulings issued at the stage of pre-trial investigation. According to the author, the possibility of such a legislative step cannot be ruled out, especially given the legislative correction in recent years of Article 309 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, in which the subject of appeal (list of court rulings) is increasingly expanding.

Key words: *appellate proceedings, appellate court, pre-trial investigation, decisions of the investigating judge, appeals against decisions, interim procedural decisions, Constitutional Court of Ukraine, legal positions.*

Постановка проблеми. Право на судовий захист є сьогодні невід'ємним правом людини й громадянина, а також способом обмеження можливої сваволі виконавчої та законодавчої влади у державі. Реалізація цього права покладена на судову систему та забезпечується Конституцією і законами України, передбачає відповідні механізми гарантій від судової помилки та можливість перегляду справи у порядку апеляційного провадження, яке не може бути ізольованим від духовної, економічної, культурної та інших сфер життя соціуму, тому питання про правову природу апеляційного провадження та особливості його здійснення вимагає дослідження соціолого-правових проблем цієї функції судової влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання правової природи та теоретико-правових, соціолого-правових і соціально-психологічних проблем правосуддя та особливостей здійснення апеляційного провадження досліджувалися у працях М.І. Бажанова, Н.Р. Бобечка, О.І. Бережного, В.Д. Бринцева, В.Г. Васильєва, Л.О. Воскобітової, С.Г. Герасименка, В.Н. Глушкова, М.М. Гродзинського, Ю.М. Грошевого, В.Я. Дорохова, Ц.М. Каз, Д.П. Кисленка, Д.І. Клепкої, В.М. Ковалю, В.В. Костицького, М.В. Костицького, Е.Ф. Куцової, В.Т. Лазарева, П.А. Лупінської, В.Т. Малярєнка, Є.Г. Мартинчик, М.М. Міхєєнка, І.І. Мухіна, В.В. Назарова, Г.М. Омельяненко, І.Д. Перлова, В.А. Познанського, В.В. Сердюка, В.І. Сліпченка, В.М. Хотєнця, П.І. Шевчука, О.Г. Шило.

Формування цілей статті. Основним завданням статті є дослідження правової природи та особливостей апеляційного провадження у кримінальному процесі, значення цього інституту для захисту прав і свобод людини й громадянина, аналіз основних наукових праць українських і зарубіжних учених у цій царині.

Виклад основного матеріалу. Сучасне суспільне життя будується на системному функціонуванні усіх інститутів громадянського суспільства й держави. Ліберальна модель організації та функціонування влади побудована на закріплених у праві ліберальних цінностях свободи і демократії, що мають сьогодні конституційний характер. У соціолого-правовому контексті свобода – це здатність людини до активної діяльності відповідно до своїх намірів і бажань, у ході якої вона досягає поставленої перед собою мети, реальність вибору поведінки на підставі цінностей і мотивацій, правової культури для реалізації власних інтересів. Практична реалізація внутрішньої свободи особи здійснюється внаслідок об'єктивної можливості або зовнішньої свободи для такої діяльності.

Межі свободи визначаються Конституцією та законами з урахуванням прав та інтересів інших людей і засад захисту прав соціуму. Конституція України визнає людину, її життя,

здоров'я, честь, гідність, недоторканість та безпеку найвищою соціальною цінністю. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини проголошується головним обов'язком держави [1]. Серед органів державної влади ключова роль у забезпеченні та захисті згаданих прав і свобод належить судовій владі, яка покликана здійснювати правосуддя та розв'язувати правові конфлікти.

Конституція України проголошує, що право особи на судовий захист є невід'ємним і гарантує захист інших її прав та законних інтересів, визначає таке право як необхідну передумову справедливого судочинства, що є запорукою дотримання державними органами та їх посадовими особами процесуальних прав та обов'язків [2, с. 1]. При цьому Основний Закон України гарантує, що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди (стаття 124 [1]). Кожна людина має право на справедливий судовий розгляд. Відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожен має право під час установлення обґрунтованості висунутого проти нього кримінального обвинувачення на справедливий і публічний розгляд у межах розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним на основі закону [3, с. 4].

Нині судова влада як елемент конституційної системи державної влади в Україні перебуває у стані реформування. «Судова влада є необхідною гарантією в системі поділу влади від свавільного втручання урядово-адміністративних органів у суспільні відносини, адже незалежна судова влада має здатність контролювати законність і правомірність виконавчої влади, а також за допомогою процедури конституційної юрисдикції захищати суспільство від можливих законодавчих порушень» [4]. Її роль у механізмі поділу влади полягає також у стримуванні інших гілок влади в межах конституційної законності [5]. За відсутності такого стримування та врівноважування інших гілок влади з боку судової влади, тобто коли в них зосереджена необмежена влада, фіктивним є механізм захисту прав та свобод людини і громадянина [6], тому законірно, що саме «судова влада є важливим гарантом демократизму державного ладу» [4].

За умов комплексної судової реформи, яка триває в сучасній Україні і «створює належні підвалини для демократичного, правового та справедливого кримінального судочинства» [3, с. 27], першочергового значення набуває наукове обґрунтування низки визначальних та взаємопов'язаних матеріально- і процесуально-правових аспектів організації та відправлення правосуддя як однієї з провідних функцій державної влади загалом. Функціонування апеляційного провадження в системі кримінального процесу є одним із ключових результатів нормативно-правового забезпечення особи права на захист своїх прав, свобод і законних інтересів.

При цьому під судовим провадженням КПК України розуміє кримінальне провадження у суді першої інстанції, яке включає підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення судового рішення, провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, а також за нововиявленими або виключними обставинами (пункт 4 частини першої статті 3 КПК України [7]). Такий підхід законодавця «свідчить про закріплення демократичних принципів, можливість людини відстояти свої права, мету процесу щодо уникнення судової помилки, адже маємо багаторівневу процедуру перегляду. Прикметно, що існує також процедура перегляду судового рішення за межами держави, яка не відображена ні в наведеному визначенні, ні в інших нормах КПК України» [8, с. 114]. Ю.П. Аленін, І.В. Гловюк, Н.Г. Габлей, І.В. Мудрак, А.В. Мурзановська у структурі судового провадження виокремлюють провадження у суді першої інстанції (підготовче судове провадження; судовий розгляд), судово-контрольне провадження (перегляд судових рішень в апеляційному порядку; перегляд судових рішень у касаційному порядку; перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами), провадження з виконання судових рішень [9, с. 7].

Загалом під кримінальним провадженням розуміється досудове розслідування й судове провадження, процесуальні дії у зв'язку зі вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність (пункт 10 частини першої статті 3 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України) [7]). Порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України, яке складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Кримінального кодексу України та інших законів України.

Соціолого-правовий зміст кримінальної політики Української держави закладений у статті 2 КПК України: завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування й судового розгляду, щоби кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу, до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [7]. Умовами реалізації згаданих завдань є притягнення під час кримінального провадження до

відповідальності з огляду на вину кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення; неможливість обвинувачення або засудження жодного невинуватого; застосування належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження. Крім загальних завдань кримінального процесу, можна виокремити спеціальні завдання, які вирішують різні органи та особи під час реалізації притаманних їм функцій у кримінальному провадженні [10, с. 100]. Як вбачається, «досягнення зазначених цілей передбачає встановлення істини у кожній кримінальній справі і винесення законного, обґрунтованого та справедливого вироку. Саме тому всі інститути кримінального процесу повинні будуватися таким чином, щоб створити найбільш надійні гарантії встановлення істини і забезпечення прав людини» [11, с. 1].

На основі аналізу норм КПК України можна дійти висновку, що вітчизняний кримінальний процес має три рівні, такі як досудове провадження, судове провадження, виконання судових рішень [12]. У цій системі судове провадження є домінуючою складовою частиною [8, с. 114; 9, с. 13–15]. Це зумовлюється тим, що суд є єдиним органом у сфері кримінальної юстиції, що бере участь у всіх стадіях кримінального провадження, та є єдиним суб'єктом відправлення правосуддя, тому, враховуючи особливості процесуального статусу представників правосуддя, можемо погодитися зі зробленим у науці висновком про основне місце судових стадій у системі кримінального процесу [8, с. 114].

Одним із ключових елементів (стадій, етапів) процедури перегляду судових рішень є провадження з перегляду таких рішень. У кримінально-процесуальному законодавстві України «судове провадження з перегляду судових рішень сьогодні посідає одне з центральних місць у системі гарантій прав особи в контексті забезпечення свободи оскарження судових рішень, дій чи бездіяльності посадових осіб та недопустимості погіршення становища обвинуваченого» [14, с. 235]. Перегляд судових рішень ґрунтується на конституційних засадах права громадянина на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора шляхом як ключової засади кримінального судочинства, що набула підтвердження та розвитку в науці соціології права та сучасній доктрині кримінального процесуального права [2; 13]. Водночас наголошується на конституційно-правовій природі людського права на оскарження як дій чи бездіяльності слідчого, прокурора, так і судових рішень, постановлених у результаті судового контролю за органами слідства [15, с. 171].

Саме в межах системи перегляду судових рішень має бути забезпечена висока якість таких рішень, а також їх відповідність національним і міжнародно визнаним стандартам у цій галузі [16; 17]. Самі судові акти як ключові

правозастосовні акти повинні бути точними, зрозумілими, переконливими та об'єктивними за змістом, такими, що не допускають будь-яких незрозумілостей і неточностей під час виконання. Соціолого-правовий аналіз апеляційного провадження дає змогу стверджувати, що немотивовані і непереконливі, недбало складені судові акти, що містять викривлення фактичних обставин справи, породжують у суспільстві сумніви в об'єктивності, справедливості та неупередженості суддів [18, с. 3], підривають авторитет правосуддя, перешкоджають забезпеченню законності і правопорядку в державі, належному захисту прав і свобод людини й громадянина як ключової соціальної цінності. Недоліки мотивування ускладнюють, а його відсутність позбавляє вищу судову інстанцію можливості перевірити сутність справи, хід мисленої діяльності суду нижчого рівня, що піддає сумніву правильність закріплених у ньому висновків [19, с. 461; 20, с. 142–143].

В юридичній науці й практиці зазвичай виокремлюють перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку (залежно від способів розмежування апеляції та касації або апеляції, касації та нагляду, що дещо різняться у різних правових системах, мають свої національні юридичні особливості). При цьому саме на стадії апеляційного провадження, забезпечуючи виконання завдань кримінального судочинства, суди вищого рівня (апеляційні суди) перевіряють законність та обґрунтованість винесених судом першої інстанції вироків та ухвал.

Поняття «апелювати» має іншомовне походження [21, с. 74] та позначає звернення з якоюсь метою до будь-кого. Найчастіше вказують на латинські корені слова «апеляція», а саме походження терміна пов'язують із латинським словом «*appellatio*», що в перекладі означає «звернення», «скарга» [22, с. 61]. Отже, слово «апеляція» має декілька основних значень у соціальному та соціолого-правовому контекстах. По-перше, апелювати – це звертатися за порадою або підтримкою до когось, наприклад, волати до суспільних зборів, до завідуючого; до чогось, наприклад, волати до здорового глузду, апелювати до громадської думки. По-друге, апелювати – це поскаржитися (скаржитися), шукати вирішальної думки комусь, наприклад, поскаржитись другу, а він щось порадить; чомусь, наприклад, скаржитись на складну долю й чекати прощення. По-третє, апелювати означає під час розмови або суперечки наводити переконливі аргументи (доводи), посилатися на авторитетні думки, наприклад, апелювати до генія [22, с. 60–61].

Отже, правове підґрунтя понять «апелювати» та «апеляція» має ґрунтуватися саме на таких визначеннях, а в правовій площині означати, що апелювати – це подавати апеляційну скаргу, обґрунтовуючи її, та чекати на справедливе рішення, наприклад, апелювати до судді або

апеляційного суду. Сам термін «апеляція» часто практично повторює визначення терміна «апелювати».

Отже, апеляція (від лат. «*appellatio*» – «звернення») в юриспруденції – це певна процесуальна процедура з перевірки вищим судом судових рішень, що не вступили в законну силу. Даючи характеристику апеляції, маємо процитувати І.Я. Фойницького, який пропонував під апеляцією розуміти «перегляд вищою інстанцією оскарженого вироку нижчого суду, що не вступив у законну силу, з фактичних і юридичних підстав, але в межах поданої скарги. Завдання апеляції – надати додаткову гарантію справедливості судового вироку. Ця додаткова гарантія полягає в залученні до участі у справі вищого суду, досконаліші пізнання і досвідченість якого розглядаються як подальше забезпечення інтересів правосуддя» [23]. А.Х. Гольмстен визначав апеляцію у вузькому розумінні як прохання скасувати неправильне рішення або нове рішення справи судом вищої інстанції, що подає постраждала сторона, та у широкому розумінні як прохання про перегляд справи вищим судом [24, с. 364]. За визначенням Є.В. Васьковського, апеляція або апеляційна скарга – це прохання, що подається стороною в судову палату про перевірення справи у зв'язку з неправильністю рішення окружного суду, постановленого на користь іншої сторони [25, с. 281].

Як видно, попри відмінності, позиції вчених багато в чому є подібними, схожими у відтворенні правової природи апеляції, щоправда, з різними наголосами на тих чи інших її ознаках, які виокремлюються та інтерпретуються як провідні, визначальні, системотвірні.

Важливо також, що поняття апеляції, апеляційного провадження, апеляційного перегляду судових рішень тощо часто вживаються в контексті судового процесу у кримінально-процесуальному, цивільно-процесуальному, господарсько-процесуальному та адміністративно-процесуальному законодавстві України, а також досліджуються у відповідних галузевих науках [22; 26; 27; 28]. Так, українське кримінально-процесуальне законодавство передбачає три види перегляду судових вироків, а саме провадження в суді апеляційної інстанції, провадження в суді касаційної інстанції (що здійснює нині Касаційний кримінальний суд у складі ВС), провадження за нововиявленими обставинами. Усі види перегляду вироків є складовими частинами кримінального процесу, при цьому кожен з них являє собою самостійну стадію судового контролю.

Провадження в суді апеляційної інстанції – це стадія кримінального процесу, в якій суд вищого рівня розглядає за апеляціями судові рішення, що не набули законної сили [29, с. 206–209]. На цій позиції стоїть більшість вітчизняних учених-процесуалістів, які пов'язують апеляційне провадження саме з діяльністю вищого

у судовій ієрархії суду, а саме суду апеляційної інстанції. Так, О.Ф. Клейнман зазначив, що в поняття апеляції входить повторний розгляд (перевірення) справи по суті вищим судом [30, с. 274]. Цієї ж позиції дотримувався український процесуаліст М.Й. Штефан, який зазначав, що апеляція – це перевірення справи, тобто повторний розгляд по суті в повному обсязі чи в якійсь частині з постановленням нового рішення. Її сутність полягає в новому (повторному) розгляді та перевіршенні справи судом апеляційної інстанції [32, с. 475]. В.І. Маринів наголошує на тому, що предметом апеляційного провадження можуть бути питання як факту, так і права [31, с. 186, 191].

Учасники процесу можуть скористатися своїм правом подачі апеляції, а можуть і не скористатися ним. Це так зване диспозитивне право не стосується прокурора, який унаслідок дії принципу публічності зобов'язаний реагувати на кожний необґрунтований і незаконний, на його думку, вирок [33; 34; 35].

Апеляційне провадження є особливим за формою і змістом інститутом перегляду судових рішень, які не вступили в законну силу.

Таким чином, з об'єктивного боку апеляційне оскарження – це різновид оскарження судових рішень у кримінальних провадженнях, який визначається особливими умовами, предметом, формами, змістом, строками та порядком провадження. Із суб'єктивного боку апеляційне оскарження – це звернення до суду апеляційної інстанції сторін обвинуванню й захисту та інших осіб, інтереси яких стосуються рішення суду першої інстанції, з проханням про його перегляд.

Отже, кримінально-процесуальний закон закріплює низку важливих положень, що виражають сутність, характер і демократизм апеляційного провадження. Ці положення в юридичній літературі називаються основними рисами апеляції. Беручи до уваги значення й завдання апеляційного провадження, вважаємо, що основними рисами апеляційного провадження слід вважати реалізацію права учасника судового розгляду на перевірку рішення в кримінальному провадженні суду першої інстанції іншим складом суду, який є колегіальним і незалежним від суду, що постановив оскаржуване рішення; перевірку законності та обґрунтованості судового рішення і виправлення помилок, допущених судом першої інстанції; можливість подання в апеляційну інстанцію нових документів; можливість витребування апеляційним судом у необхідних випад-

ках додаткових доказів; право апеляційного суду постановити свій вирок; обов'язковість вказівок апеляційного суду, який скасував вирок і повернув кримінальне провадження на новий судовий розгляд [36, с. 53].

Соціолого-правовий підхід дає можливість виокремити такі ознаки апеляційного оскарження, яке тоді є невід'ємною частиною апеляційного провадження разом із розглядом кримінального провадження за апеляцією; важливою гарантією досягнення цілей і виконання завдань кримінального судочинства; засобом унеможливлення набрання законної сили неправосудними рішеннями, оперативного виправлення судових помилок, допущених судом першої інстанції; засобом забезпечення охорони прав, свобод і законних інтересів учасників судового процесу.

Висновки. Апеляційне провадження вважається однією з класичних форм оскарження вироків, яка притаманна континентальній моделі судочинства. Її обумовлюють існуванням принципу, згідно з яким зацікавлені учасники процесу мають право на перегляд рішення місцевого суду у вищій судовій інстанції. У сучасному кримінальному судочинстві України забезпечення апеляційного оскарження рішенням суду є однією з основних засад судочинства (пункт 8 частини другої статті 129 Конституції України [1]). При цьому в науковій літературі ця засада розглядається разом з іншими загальнопроцесуальними (універсальними) засадами кримінального провадження, до яких віднесено рівність перед законом і судом; змагальність сторін та свобода в поданні ними до суду своїх доказів і у доведенні перед судом їхньої переконливості; безпосередність дослідження показань, речей і документів; диспозитивність; гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами; розумність строків; мова, якою здійснюється кримінальне провадження [37, с. 26].

Задля її реалізації у кримінальному процесуальному законодавстві необхідно створити умови для свободи апеляційного оскарження та реально забезпечити суб'єктам оскарження можливість доступу до правосуддя в суді апеляційної інстанції. У філософському розумінні свобода – це здатність людини до активної діяльності відповідно до своїх намірів, бажань та інтересів, у ході якої вона домагається поставленої перед собою мети. Практична реалізація внутрішньої свободи особи здійснюється внаслідок об'єктивної можливості або зовнішньої свободи для такої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Ромасев О.В. Оскарження рішень, дій, бездіяльності слідчого, прокурора під час досудового розслідування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2019. 23 с.

3. Шепітько І.І. Судовий розгляд (судове слідство) в системі судового провадження у першій інстанції : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2018. 281 с.
4. Судебная власть / под ред. И.Л. Петрухина. Москва : ООО «ТК Велби», 2003. 720 с.
5. Судебные и правоохранительные органы Украины : учебник / под ред. А.М. Бандурки. Харьков : Университет внутренних дел, 2009. 543 с.
6. Костицький М.В., Марчак В.Я., Черновський О.К., Федіна А.В. Судова психологія : навчальний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2013. 496 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
8. Каланча І.В. Судове провадження в системі оновленого кримінального процесу України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3. С. 110–119.
9. Судове провадження : навчально-методичний посібник / Ю.П. Аленін, І.В. Гловюк, Н.Г. Габлей, І.В. Мудрак, А.В. Мурзановська. Одеса, 2020. 147 с.
10. Патюк С.О. Завдання кримінального провадження України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 95–101.
11. Острогляд О.В. Здійснення адвокатом захисту у стадії апеляційного перегляду рішень суду першої інстанції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; Одеська національна юридична академія. Одеса, 2007. 22 с.
12. Столітній А.В. Місце досудового розслідування у системі стадій кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 36 (2). С. 151–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_36%282%29_38.
13. Шепітько В.Ю. Психологія судової діяльності : навчальний посібник. Харків : Право, 2006. 160 с.
14. Скрябін О.М. Захисник у кримінальному процесі: нормативно-правове дослідження : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2017. 455 с.
15. Курпас М.В. Конституционно-правовое содержание и особенности реализации права на обжалование судебного решения : дисс. юрид. наук : спец. 12.00.02 ; Российский государственный университет правосудия. Москва, 2017. 219 с.
16. Омеляненко Г.М. Загальні умови апеляційного провадження в кримінальному судочинстві України та шляхи його узгодження з міжнародними стандартами. *Міжнародне право і національне законодавство* : збірник наукових праць за заг. ред. В.Л. Чубірева. Вип. 3. Київ : КіМУ, 2003. С. 104–114.
17. Глинська Н.В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09. Харків : НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України, 2015. 40 с.
18. Ишмуратов А.Р. Решения судов апелляционной, кассационной и надзорной инстанций в уголовном судопроизводстве (вопросы теории и практики) : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; Уральская государственная юридическая академия. Казань, 2009. 252 с.
19. Нор В.Т., Бобечко Н.Р. Невідповідність висновків суду першої інстанції фактичним обставинам кримінального провадження. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 61. С. 452–472.
20. Омеляненко Г.М. Питання перевірки законності та обґрунтованості вироків вищестоящою судовою інстанцією. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України : коментар судової практики з кримінальних справ*. 1996. № 6. С. 128–169.
21. Тимчасове положення про народні суди і революційні трибунали УСРР від 20 лютого 1919 року. СУ УССР. 1919. № 11. С. 141–143.
22. Іліопол І.М. Апеляційне провадження в цивільному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 ; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2018. 273 с.
23. Фойницький І.Я. Курс уголовного судопроизводства. Ч. 2. Санкт-Петербург : Тип. С.С. Спасовича, 2007. 588 с.
24. Гольмстен А.Х. Учебник русского гражданского судопроизводства. 2-е изд., испр. и доп. Санкт-Петербург : Тип. М.М. Стасюлевича, 1894. XIV. 392 с.
25. Васильковский Е.В. Учебник гражданского процесса / под ред. и с пред. В.А. Томсинова. Москва : Зерцало, 2003. (Серия «Русское юридическое наследие»). Москва, 1917). 464 с.
26. Гальонкін С.А. Адміністративно-правове забезпечення апеляційного провадження в Україні : дис. ... канд. юрид. наук (докт. філософії) : спец. 12.00.07 ; Університет сучасних знань ; Сумський державний університет. Суми, 2018. 232 с.
27. Згама А.О. Повноваження суду апеляційної інстанції у господарському процесі : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 ; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2012. 216 с.
28. Поляков І.С. Перегляд рішень окружних адміністративних судів в апеляційному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2019. 194 с.
29. Богословська Л.О. Апеляційне провадження: історія виникнення в Україні. *Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи* : матеріали науково-практичної конференції (18–19 квітня 2002 року). Київ ; Харків : Юрінком Інтер, 2002. С. 206–209.
30. Клейнман А.Ф. Новейшие течения в советской науке процессуального права. Москва : изд-во МГУ, 1967. 120 с.

31. Маринів В.І. Перегляд судових рішень у кримінальному процесі України: окремі питання. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 4. С. 183–192.
32. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України: академічний курс : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 624 с.
33. Лобойко Л. . Поняття принципу диспозитивності у кримінальному процесі. *Вісник Академії правових наук*. 2003. Вип. 4. С. 218–228.
34. Навроцька В.В. Засада диспозитивності та її реалізація в кримінальному процесі України : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 440 с.
35. Нор В.Т. Публічність, змагальність і диспозитивність як основа кримінального судочинства в Україні. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали Регіональної науково-практичної конференції (15–16 лютого 2003 року). Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету ім. І. Франка, 2003. С. 533–536.
36. Гуляев А.П. Смежные проблемы уголовно-правового и уголовно-процессуального регулирования. Москва, 1996. 543 с.
37. Мамка Г.М. Засади кримінального провадження: наукові та правові основи : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2019. 42 с.